

שאלה: אשתי מתלוננת שהיא ראתה בסידור התפילה שהגבר מברך בכל בוקר "ברוך אתה השם שלא עשית אותי אשה". היא שואלת: כלום אנו הנשים בריות כל כך פחותות-ערך שיש לגבר לשמוח שאיננו אשה? כבר התקדמנו מתקופת ימי-קדם שאז היה הגבר כל-יכול ושליט בכל. היום הנשים שוות כמו הגברים ולפעמים מועילות לחברה אפילו יותר מהגברים. מה הטעם לברכה הזאת?

תשובה: ראש לכל המפרשים בתורה הוא רש"י. הבה נראה מה הוא מפרש. היכן אמרו חז"ל שיש לברך ברכה זו? במסכת מנחות מג ע"ב. ושם מפרש רש"י טעם ההודיה הזאת, כי הגבר מְצוּן לְקִיּוּם יוֹתֵר מִצְוֹת מֵאִשָּׁה. יש 248 מצוות עשה. מהן, כל מצוות עשה התלויה בזמן מסוים האשה פטורה מלקיים אותה (סוכה, שופר וכדומה). אמנם על כל מצוות לא-תעשה היא חייבת. ויש מצוות-עשה בודדות שהיא בכל זאת חייבת לקיים בכל, כמו שבת, פסח, ופורים וחנוכה ועוד.

ובכן לא באה ברכה זו לחנך שהאיש שוה יותר מאשר האשה, אלא מדובר רק לענין מיוחד זה של קיום המצוות; והאדם שמח שהוא זכה לקיים יותר מצוות. אבל אדרבה, חז"ל שבחו ביותר את הנשים. "בזכות נשים צדקניות יצאו ישראל ממצרים" (סוטה יא, ב). ונס פורים היה ע"י אשה. חז"ל אמרו שבדור המרגלים כל הגברים חטאו, אבל הנשים היו מחבבות את הארץ (במדבר רבה כא, י). וכן אמרו שיש לאשה בינה יתירה ממה שיש אצל האיש (נדה מה, ב).

אמנם יש לשאול שתי שאלות.

[א] משום מה התורה פטרה את האשה מקיום אותן מצוות עשה? כותב על כך הרב שמשון רפאל הירש (על ויקרא כג, מג) "התורה לא חייבה את הנשים במצוות אלה, מפני שאין הן נזקקות להן... שהתורה מניחה שיש לאשה דבקות יתירה ונאמנות של התלהבות לייעודה... משום כך לא היה צורך להטיל עליה את כל המצוות". כלומר מתוך מעלת נפשותן של הנשים, הן אינן זקוקות לעידון של קיום המצוות.

נְטֵעָה אִם נחשוב שמפני שהרב הירש היה מודרני כתב כך. כי גם מהר"ל כתב כך. כי חז"ל (ביצה כה, ב) אמרו שמפני שישראל הם עזים הם זקוקים לעידון מדותיהם ע"י קיום המצוות. כותב מהר"ל (דרוש על התורה, עמ' כח) שהנשים הן "בעלי שאנן ומנוחה" ואינן זקוקות למצוות לעדן אותן.

[ב] משום מה חז"ל לא תקנו ברכה לאשה שגם היא תברך על עליונותה, על מה שהיא משובחת יותר מהאיש? התשובה לכך כי בימי קדם רובן של הנשים לא ידעו קרוא וכתוב. רק בימי ר' יהושע בן גמלא תקנו ייסוד בתי ספר עבור הבנים

(בבא בתרא כא, א). הבנות ישבו בבית, לעזור לאמותיהם בגידול התינוקות, בבישול ובכביסה. עובדה היא כי בכל רצפות פסיפס שמצאו הארכיאולוגים בגליל, לא מצאו חדר מיוחד ל"עזרת נשים" ששם תתפללנה הבנות. כי הבנות לא הגיעו לבית הכנסת. שמרו דת אבל לא ידעו נוסח התפילה. גם בימיהם היה אסור לכתוב נוסח התפילה (שבת קטו, ב) אלא שמעו הגברים את התפילה מפי שליח ציבור, שידע התפילה בעל פה (ולכן שמואל הקטן שכח הנוסח, בברכות כט, א). ומי שלא בא לבית הכנסת לא ידע נוסח התפילה. מעניין הדבר שספר הטור (או"ח סי' מו) אומר כי סדרו קדמוניו כל ברכות השחר להיאמר בבית הכנסת, כי הרבה מהגברים לא ידעו לברך ברכות אלו. ודאי, אילו היה בימינו סנהדרין, היו מתקנים ברכה הראויה לאשה.

מה שמברכת האשה "שעשני **כרצונו**" אינו נוסח חז"ל. בודאי אסור לומר ברכה זו בשם ומלכות. ואין כוונת ברכה זו "ברכת תנחומין" וכמו "דיין האמת" [מי שהציע זאת על דעת עצמו אמר במפורש שזה רק "אפשר"]. אלא הוא כדברי הרב קוק, בביאורו לסידור "עולת ראייה" (עמ' עא-עב) "הנה יש לעומת זה גם כן יתרון להאשה הנפעלת... מהתכונה הישרה כאשר עשה [=אלוקים] את האדם ואת העולם, את התוכן החומרי והרוחני שבהויה, ישר מכוון **לרצונו העליון**, הפשוט והישר".

כלומר שהיא תואמת יותר את הַיְשָׁרוֹת העליונה, שאין בה נְקָלִים ועקמימות כמו שמצוי לפעמים בעולם של הגברים. מפורש במקרא "תִּזְעַבְתָּ ה' עֲקָשֵׁי לֵב, וְרָצוֹנוֹ תְּמִימֵי דֶרֶךְ" (משלי יא, כ). הנשים על פי רוב הן התמימות, והן התואמות לרצונו של הבורא. יש כאן שבח חיובי, ולא תנחומין.

וכן כתב הרב הירש (בביאורו לסידור התפילה, עמ' יא) שהנשים ממלאות **רצון ה'** וגורמים לנחת רוחו לא פחות מהגברים.

בסיכום, אין בברכת "שלא עשני אשה" שום הַתְּפַאֲרוֹת, שום שחץ וגאווה. האיש רק מודה להקב"ה שהוא זוכה בהרבה ממעשיו לקיים המצוות. ואין לטועים לגלוש מכאן לשום כוונה אחרת!